فصلنامه حقوق اداری

سال نهم، پاییز ۱۴۰۰، شماره ۲۸

مقاله علمی پژوهشی

تحلیل جُرم‌شناختی فساد ادراک‌شده در سازمان‌های دولتی استان کردستان

سعید خانی[۱]؛ افشین عبداللهی[۲]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۰۳

چکیده

فساد اداری مانعی اساسی در راه توسعه اقتصادی در چشم‌انداز بیست ساله نظام است. مقاله حاضر، سطح و علل بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان را با رویکردی جُرم‌شناختی بررسی کرده است. با الهام از رویکردهای نظری، نظریه‌های مُبین بروز فساد اداری در سه سطح کلان، متوسط و خُرد تدوین شد. مطالعه با رویکرد کمّی و به روش پیمایشی در سال ۱۳۹۶ انجام گرفت و برای سنجش متغیرها از رویکرد «فساد ادراک‌شده» استفاده گردید. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته از ۲۴۲ نفر از شهروندان ۶۴- ۲۵ ساله ساکن در شهرهای سنندج، سقز، مریوان، بیجار و قروه که با نمونه‌گیری چندمرحله‌ای برگزیده شدند، جمع‌آوری شد. پرسشنامه تحقیق نیز از طریق اعتبار محتوا، اعتبار عاملی و ثبات درونی مورد تأیید قرار گرفت و داده‌ها در SPSS تحلیل شدند. نتایج نشان داد که سطح بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان بسیار زیاد و از نظر آماری معنی‌دار است. از دید مردم، ضعف کنترل‌های بیرونی، سست شدن ارزش‌های اخلاقی، فردگرایی شدید، نابرابری اقتصادی، وجود فرهنگ فساد، نداشتن امید به آینده، و ضعف کنترل‌های درونی از جمله دلایل بروز فساد اداری است. تحلیل چندمتغیره هم نشان داد که سه متغیر کنترل‌های بیرونی، ارزش‌های اخلاقی و نابرابری دارای بیشترین اثر بر متغیر وابسته بوده و حدود ۷۱ درصد از تغییرات سطح بروز فساد اداری را توضیح می‌دهند. این تحقیق از پشتوانه نظری و تجربی قوی برخوردار بوده و با توجه به نتایج، راه‌حل‌هایی ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: سطح فساد اداری، فساد ادراک‌شده، علل فساد اداری، سازمان‌های دولتی، کردستان.

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه کردستان، کردستان، ایران؛ (نویسنده مسئول)، s.khani@uok.ac.ir
۲. استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران a.abdollahi@uok.ac.ir

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

مقدمه

اگرچه تعاریف اولیه از فساد اداری به زمان ارسطو و به‌ویژه ماکیاولی در دوره رنسانس برمی‌گردد، اما ظهور و گسترش آن مقارن با ظهور دولت‌ها و بوروکراسی اداری دانسته شده است (حسینی هاشم‌زاده، ۱۳۹۴: ۳۸). آدام[۱] فساد اداری را انحراف از هنجارها، معیارها و اقدامات بوروکراسی مدرن می‌داند (آدام، ۱۹۸۹: ۴۴۲). بانک جهانی، فساد اداری را به‌عنوان «سوءاستفاده از قدرت عمومی برای بهره‌گیری خصوصی» و «پیشنهاد دادن، دریافت، یا تقاضای هر چیز باارزش برای تأثیرگذاری بر روی رفتار یک کارمند دولتی در فرایند انجام یک کار یا قرارداد» تعریف کرده است (پایگاه ضد فساد سازمانی[۲]، ۲۰۰۳). در تعریفی دیگر، فساد اداری، انجام دادن اعمال اداری توسط مأموران دولتی به‌شکل ناقص و غیرصادقانه دانسته شده است (کمیسیون مستقل ضد فساد[۳]، ۱۹۹۸: ۲۲). فساد اداری پیامدهای زیان‌باری همچون انحطاط ارزش‌های اخلاقی، کاهش اعتماد مردم، رواج بی‌تفاوتی، تنبلی و بی‌کفایتی در جامعه، از بین رفتن سرمایه اجتماعی، ایجاد بی‌انگیزگی و بدبینی در اجتماع، کاهش رقابت‌پذیری و توسعه اقتصادی- انسانی، کاهش اثربخشی دولت‌ها در هدایت امور و ناکام ماندن تلاش‌های فقرزدایی را به‌همراه دارد. بررسی‌های انجام‌گرفته حکایت از آن داردکه در شکل‌گیری فساد اداری به‌طور کلی عوامل فرهنگی و محیطی، شخصیتی، اداری و سازمانی اعم از عوامل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی، و عوامل اقتصادی و سیاسی نقش دارند. برخی از این عوامل را در آئینه مطالعات می‌توان این‌گونه برشمرد؛ پایین بودن سطح زندگی کارمندان دولت نسبت به برخی از شهروندان، خویشاوندسالاری، وسعت دامنه دخالت‌های دولت، تساهل نسبت به فساد، سوءمدیریت، عدم شفافیت دولت در برابر عملکرد خود، احساس بی‌عدالتی در ادارات، قوانین ضعیف و دست‌وپاگیر اداری، شرایط تورمی و عدم ثبات اقتصادی، ضعف مدیریت به‌دلیل نبود دانش شغلی، عدم احساس مسئولیت، عدم اعمال نظارت مستمر و همه‌جانبه درون‌سازمانی و برون‌سازمانی و یا نبود نظام کنترل اثربخش در گردش امور مالی، کم‌توجهی به انتصاب مدیران و کارکنان در مشاغل حساس، عدم برخورد مؤثر مدیران با متخلف و چشم‌پوشی بی‌مورد از تخلف و در نتیجه امکان تکرار آن، مبهم بودن قوانین، عدم تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی مندرج در قانون در موعد مقرر، عدم هماهنگی لازم در ادامه مبارزه با فساد، عدم رعایت شایسته‌سالاری در انتصاب‌ها، ضعف در نظارت بر عملکرد دولت توسط قوای دیگر و نهادهای مدنی، پایین بودن سطح دموکراسی در جامعه، افراط در وضع قوانین و محدود کردن بخش خصوصی، طمع و مادی‌گرایی (زاهدی و دیگران، ۱۳۸۸؛

---

۱. Adam

۲. Anti-Corruption Online

۳. Independent Commission against Corruption

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

حبیبی، ۱۳۷۵؛ ربیعی، ۱۳۸۳؛ رهبر و دیگران، ۱۳۸۱؛ خدادادحسینی و فرهادی‌نژاد، ۱۳۸۰؛ سازمان بازرسی کل کشور، ۱۳۷۹؛ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۰؛ گوئل و رایش[۱]، ۱۹۸۹؛ شاه[۲]، ۲۰۰۶؛ آلبرتو و دی‌تلا[۳]، ۱۹۹۷؛ آدسرا و دیگران[۴]، ۲۰۰۳؛ بریور و دیگران[۵]، ۲۰۰۷؛ تانزی[۶]، ۱۹۹۴).

بنابر تحقیقات انجام‌شده توسط مائورو[۷] (۲۰۰۲)، و همچنین براساس گزارش سازمان بین‌المللی شفافیت[۸] نظام اداری ایران از فساد رنج می‌برد. پیمایش‌های درون‌کشوری نیز نشان می‌دهد که ادراک عمومی از سلامت اداری در ایران چندان مطلوب نیست (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹). وجود این مسأله در نظام اداری کشور، برای دستیابی به توسعه که مدنظر دولت در چشم‌انداز بیست ساله نظام است، مناسب نبوده و مانعی اساسی در راه رسیدن به توسعه اقتصادی است. نظر به مسائل فوق، تحقیق حاضر در راستای شناخت وضعیت بروز فساد اداری و دلایل آن در سازمان‌های دولتی استان کردستان انجام گرفته و به‌دنبال پاسخ به این سؤال است: فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان از دید مردم چه وضعیتی دارد؟، و دلایل جُرم‌شناختی بروز آن کدام‌اند؟

۱. پیشینه تحقیق

در جدول ۱، برخی از مهم‌ترین تحقیقات داخلی و خارجی در دهه اخیر در خصوص فساد اداری همراه با نتایج آن‌ها آمده است. بسیاری از آن تحقیقات به‌ندرت هم به سنجش وضعیت و هم عوامل اثرگذار بر فساد اداری پرداخته‌اند. همچنین، ناآشنایی محققان با نظریه‌هایی که برای تبیین فساد اداری مورد استفاده قرار گرفته‌اند از یک‌سو، و نداشتن رویکرد نظری در مطالعه فساد اداری از سوی‌دیگر، از ضعف‌های پژوهش‌های انجام‌گرفته در ایران است. جامعه و نمونه آماری بسیاری از آن تحقیقات صرفاً کارمندان ادارات و دستگاه‌های دولتی است، و کمتر از دیدگاه سایر مردم جامعه به موضوع نگریسته شده است. به‌علاوه، برخی از آن‌ها تنها گرایش به فساد اداری یا دیدگاه افراد را در مورد فساد اداری بررسی

---

۱. Goel & Rich
۲. Shah
۳. Alberto & di Tella
۴. Adsera, Boix & Payne
۵. Brewer, Choi & Walker
۶. Tanzi
۷. Mauro
۸. Transparency International Organization

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

کرده‌اند. تحقیق حاضر، هم سطح «فساد ادراک‌شده»[۱] و هم گرایش به فساد را با در نظر گرفتن سایر عوامل مورد بررسی قرار می‌دهد.

جدول ۱- مهم‌ترین تحقیقات انجام‌شده داخلی و خارجی در دهه اخیر در خصوص فساد اداری

سطح	عنوان	محقق، و مکان و زمان	اهم نتایج
داخلی	۱) عوامل مؤثر بر فساد اداری	ابراهیم‌زاده و دیگران، دستگاه‌های دولتی کل کشور، ۱۳۹۵	عوامل ساختاری و روانی، فرهنگ سازمانی، نظام پرداخت، سیستم نظارت، فرصت، و تمایل به فساد
	۲) عوامل اجتماعی مؤثر بر فساد اداری	خدری و دیگران، سازمان‌های دولتی شهرستان سنندج، ۱۳۹۴	فرهنگ سازمانی، روابط خویشاوندی، ضعف در باورها، فقدان نظارت و کنترل مؤثر و کارآمد
	۳) عوامل اجتماعی مؤثر بر فساد اداری	حقیقتیان و دیگران، سازمان‌های اداری شهر یزد، ۱۳۹۱	سطح تحصیلات، سن، وضع تأهل، تعهد سازمانی، تمکن مالی و رضایت شغلی
	۴) شناسایی عوامل مؤثر بر فساد مالی	رهنورد و دیگران، دستگاه‌های اجرایی تهران، ۱۳۸۹	تمایل مدیران به حفظ قدرت، ضعف سیستم‌های نظارتی، انحصارطلبی، بوروکراسی شدید و ناکارآمدی مدیریت منابع انسانی
	۵) سرطان اجتماعی فساد	رفیع‌پور، شهر تهران، ۱۳۸۵	تعارض بین اهداف و راه‌های برآوردن آن، توزیع نابرابر ثروت، نظام کنترلی ضعیف، ضعیف بودن میزان مجازات‌ها، و ساختار سیاسی
خارجی	۶) عوامل مؤثر بر فساد	ایچیرو و تاکیو[۲]، کشورهای در حال‌گذار، ۲۰۱۲	ضعف اصلاحات ساختاری، ضعف قوانین، و دموکراسی زائد
	۷) دلایل فساد اداری	پلگرینی و گرلاف[۳]، مطالعه‌ای بین کشوری، ۲۰۰۸	کیفیت حکومت، مذهب، قومیت‌گرایی، فقر، و انحصار منابع کمیاب
	۸) فساد در بخش‌های عمومی و خصوصی	لهو و کابوی[۴]، کُره جنوبی، ۲۰۰۵	عوامل سازمانی و اداری، فرهنگی و اجتماعی، و روان‌شناختی و گرایشی
	۹) فساد- چالشی برای حاکمیت خوب	پیلی[۵]، آفریقای جنوبی، ۲۰۰۴	قوانین متروک‌شده، فزونی تقاضا، دیوانسالاری حاد، ترتیبات اداری ناقص و کنترل‌های ناکافی

۱. Perceived Corruption
۲. Ichiro & Taku
۳. Pellegrini & Gerlagh
۴. Lho & Cabuay
۵. Pillay

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

	۱۰) فساد در بخش آموزش	تاناکا[۱]، جوامع در حال‌توسعه، ۲۰۰۱	ضعف نظام آموزشی

منبع: نگارنده، ادبیات تحقیق

۲. چارچوب نظری

در این قسمت به نظریه‌هایی اشاره می‌شود که عوامل مؤثر بر بروز فساد اداری را مورد اشاره قرار می‌دهند؛ مطابق با نظریه‌های سطح کلان، فساد اداری از خانواده «آنومی»[۲] محسوب می‌شود. از نظر دورکیم[۳]، در فرایند بحران‌ها و یا رشد سریع اقتصادی، عده‌ای به فقر و عده‌ای به ثروت زیاد می‌رسند. به‌طور همزمان در پی این فرایندها، نظام ارزشی و هنجاری سنتی و معمول جامعه به‌سرعت دگرگون شده و قدرت اثرگذاری خود را از دست می‌دهند (دورکیم، ۱۹۵۱: ۲۴۱). بنابراین، مشاهده ثروت و فقر زیاد در کنار یکدیگر منجر به تمایل برخی از افراد به فساد در ادارات و سازمان‌ها می‌گردد. از نظر مرتون، انحراف اجتماعی در پی تفاوت یا فاصله بین انگیزه‌های اصلی (ارزش‌ها و نیازها) ی منبعث از نظام فرهنگی جامعه و امکانات تحقق این انگیزه‌ها به‌وجود می‌آید. به‌بیان ساده، جامعه و فرهنگ در انسان‌ها انواع ارزش‌ها و نیازها را تولید می‌کنند (مثلاً با تبلیغات و یا با مشاهده وضعیت خانواده‌های ثروتمند و امکاناتی که آن‌ها در اختیار دارند). حال وقتی‌که امکان دستیابی به این اهداف محدود یا مسدود شود، افرادی که در ساختار اجتماعی تحت فشار قرار گرفته‌اند کوشش می‌کنند که از راه‌های غیرمشروع مانند فساد به اهداف خود دست یابند (رفیع‌پور، ۱۳۸۵: ۲۷). البته فساد تنها از نابرابری، وجود فقیر و ثروتمند و نمایش ثروت در جامعه سرچشمه نمی‌گیرد، بلکه به‌علت وجود طبقات مختلف اجتماعی در جامعه و مقایسه کردن خود با برخی انسان‌های دیگر (فستینگر[۴]، ۱۹۵۴)، و پس از آن، به‌وجود آمدن احساس «محرومیت نسبی» در آن‌ها است (رانسیمان[۵]، ۱۹۶۶). احساس محرومیت نسبی زمانی در یک شخص به‌وجود می‌آید که او خود را با شخص دیگری مقایسه نماید. بنابراین، شاید وجود نابرابری واقعی در جامعه آن‌قدر اهمیت نداشته باشد و ثبات و کارکرد آن جامعه را آن‌قدر تهدید نکند، بلکه مهم آن است که احساس نابرابری در بین افراد جامعه چقدر رایج است. لذا، احساس نابرابری به‌ویژه در عرصه سازمانی، عامل مهمی در گرایش افراد به فساد اداری است. دو عامل دیگر وجود دارند که هم در میان فقرا و هم

۱. Tanaka
۲. Anomie
۳. Durkheim
۴. Festinger
۵. Runciman

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

ثروتمندان تبیین‌کننده فساد هستند. آن دو عامل، کنترل‌های درونی و بیرونی است. طبق این نظریه که توسط افرادی چون اتکینسون[۱] (۱۹۶۴) ارائه شده است، عاملی‌که کارهای نامشروع (به‌عنوان مثال، فساد اداری) را در یک جامعه تسهیل می‌کند، تضعیف سیستم کنترل درونی و فقدان یا ضعیف بودن نیروهای کنترل‌کننده بیرونی و همچنین نظام مجازات‌ها می‌باشد.

لویتدکه و شوایتزر[۲] (۱۹۹۳) در سطح میانی، عوامل مؤثر در پیدایش فساد را در سه بخش اقتصاد، دولت و سازمان جستجو می‌کنند. آن‌ها اظهار کرده‌اند که زمانی‌که یک معامله در دایره دولت صورت می‌گیرد، احتمال بروز فساد بیشتر است. در این فرایند چند عامل بروز فساد را تقویت می‌کند: میزان نابرابری در جامعه و اجتماعی شدن در محیطی‌که تمایلات قومی و خاص‌گرا در مقابل تمایلات جمع‌گرایانه وجود داشته باشد. لذا در آن‌صورت، افراد در مورد وظایف دولتی، احساس مسئولیت چندانی نمی‌کنند و منافع شخصی را بر منافع جمعی ترجیح می‌دهند. در بخش سازمانی نیز، چند عامل این وضعیت را تقویت می‌کند: کمبود کنترل، نبود مجازات، پنهان‌کاری و شفاف نبودن فعالیت کنشگران (کارمندان). در پی این عوامل، فساد نامشهود به‌تدریج به فساد علنی تبدیل می‌شود و بخش‌های جامعه را فرا می‌گیرد (رفیع‌پور، ۱۳۸۵: ۳۵– ۳۴). ویزه[۳] (۱۹۹۴) هم، معتقد است که در پی گسترش فردگرایی و حاکمیت آن، افراد بنابر رفتار عقلانی، در پی افزایش نفع شخصی برخواهند آمد (در نتیجه، این امر عاملی برای تمایل به سوءاستفاده و فساد است) (همان). استرک[۴] (۱۹۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «دادن و گرفتن» بر این نظر است‌که فساد به‌طور حساب‌شده از جانب سرمایه‌داران و قدرتمندان اقتصادی در یک جامعه آغاز می‌گردد. آن‌ها در پی نفع هرچه بیشتر خود هستند و کوشش دارند از طرق مختلف به مواهب بیشتر دست یابند (نقل از رفیع‌پور، ۱۳۸۵: ۳۶). جانسون و دیگران[۵] (۱۹۹۸) در مطالعه خود با تأکید بر روی اقتصاد غیررسمی در پیدایش فساد، بیان کرده‌اند که مردم و شرکت‌هائی‌که با دولت سروکار دارند، سعی می‌کنند به‌منظور پرداخت هزینه‌های کمتر دولتی (مالیات) کار خود را از کانال‌های غیررسمی با پارتی‌بازی یا رشوه راه بیاندازند. جانستون[۶] (۲۰۰۰) نیز تأکید می‌کند که کنترل بیش از حد شهروندان باعث کاهش اعتماد آن‌ها و افزایش فساد می‌شود.

---

۱. Atkinson
۲. Luedtke and Schweitzer
۳. Wiese
۴. Streck
۵. Johnson, Kaufmann and Zoido-Lobaton
۶. Johnston

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

سانگیتا[۱] (۲۰۰۳) عوامل سطح خرد در پیدایش فساد را این‌گونه بیان می‌کند: هرچه اندازه یک سازمان بزرگ‌تر باشد، احتمال فساد افزایش می‌یابد، زیرا احتمال کنترل و نظارت کاهش می‌یابد. به‌علاوه، هرچه یک مدیر آرام و بی‌جنب‌وجوش‌تر باشد، احتمال فساد در سازمان او بیشتر می‌شود. اما مدیرانی‌که اشراف و نظارت کامل بر روی سازمان خود دارند، احتمال فساد در سازمان‌شان کمتر می‌شود. یکی دیگر از نظریه‌ها در سطح خرد، قبح فساد و پیامد آن (رفیع‌پور، ۱۳۸۵) است. بر اساس این نظریه، فساد تا موقعی‌که در یک جامعه یک کار قبیح تلقی شود، یک مکانیسم درونی کنترل در افراد به‌وجود می‌آورد و آن‌ها هزینه انجام کار خلاف (مجازات قانونی و حیثیتی) را زیاد ارزیابی می‌کنند و از آن بیشتر پرهیز می‌کنند، حال اگر «قبح» فساد گرفته شود، شخص خاطی فقط یک هزینه مجازات قانونی می‌پردازد که در مقابل هزینه حیثیتی چندان مهم نیست و در آن صورت، هزینه کار خلاف (فساد اداری) کمتر از فایده آن خواهد بود.

فرهنگ فساد[۲] هم از نظریه‌های سطح خرد برای تبیین پیدایش و گسترش فساد است. وقتی در جامعه راه‌های رسیدن به اهداف مسدود یا محدود باشد، مردم برای رسیدن به اهداف خود از راه‌های نامشروع استفاده می‌کنند. در نتیجه، وقتی «بیراهه» رفتن شروع شود، بعد از مدتی به‌عنوان یک روش، هنجار و فرهنگ باب می‌شود. وقتی در زندگی اجتماعی افراد احساس نیاز به دستیابی به اهداف دارند، به همه ابزار ممکن متوسل می‌شوند و از آنجا که فرهنگ ایران یک فرهنگ قبیله‌ای و ایلی است و نقش دولت، قانون و هنجارهای رسمی بسیار ضعیف است، مردم همواره از افراد خویشاوند و نزدیک به خود برای دستیابی به اهداف مشروع یا نامشروع (که عموماً از نظر خود فرد، «حق» تلقی می‌شود) انتظار کمک دارند. بدین طریق، این فرایند در جامعه به یک فرهنگ تبدیل می‌شود. وقتی فساد به یک فرهنگ تبدیل شد، کسی دیگر فکر نمی‌کند که کارش غلط است، زیرا از یک‌طرف می‌بیند که همه این‌طور رفتار می‌کنند و از طرف‌دیگر از او نیز انتظار دارند که او نیز آن‌گونه رفتار کند (رفیع‌پور، ۱۳۸۵: ۴۹– ۴۸).

۳. روش تحقیق

مطالعه حاضر به‌روش پیمایشی در سال ۱۳۹۶، و با رویکرد میدانی انجام گرفت. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق‌ساخته متشکل از سؤالات بسته بوده، و سؤالات از ادبیات تحقیق استخراج گردید و قبل از به‌کارگیری در میدان، اعتبار و پایایی آن از طرق اعتبار صوری، اعتبار محتوا، اعتبار عاملی و آزمون آلفای کرونباخ احصاء گردید. راهبرد تکمیل پرسشنامه‌ها، خوداظهاری بوده و در صورت نیاز از

---

۱. Sangita

۲. The Culture of Corruption

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

مصاحبه و پرس‌وجوی چهره‌به‌چهره استفاده شد. جامعه آماری تحقیق را تمامی شهروندان ۶۴- ۲۵ ساله ساکن در شهرهای سنندج، سقز، مریوان، بیجار و قروه تشکیل می‌دهد که طبق نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰، تعداد آن‌ها ۴۰۰۸۹۲ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). برای تعیین حجم نمونه از نرم‌افزار اپی اینفو[۱] استفاده شد. با توجه به جامعه آماری و با در نظر گرفتن فاصله اطمینان ۹۷ و خطای ۵ درصد، حجم نمونه ۴۷۰ نفر برآورد شد. این مقدار برای جلوگیری از مشکل ریزش نمونه و سایر موارد احتمالی، به ۵۰۰ نمونه[۲] ارتقاء یافت. البته ذکر این نکته لازم است که با توجه به موضوع مورد بررسی، حجم نمونه منتخب برای مقاله حاضر به ۲۵۰ نفر محدود شد. برای انتخاب نمونه‌ها، در مرحله اول، متناسب با سهم جمعیتی هر شهر از کل جمعیت آماری، نمونه‌ها به‌صورت طبقه‌ای متناسب تخصیص داده شد. سهم جمعیت شهرها از کل جمعیت آماری در سنندج ۴۹/۷ درصد، در سقز ۱۷/۸ درصد، در مریوان ۱۴/۸ درصد، در قروه ۱۱/۱ درصد و در بیجار ۶/۶ درصد بوده است. بر این اساس، حجم نمونه اختصاص‌یافته به سنندج ۱۲۴ نفر، سقز ۴۵ نفر، مریوان ۳۷ نفر، قروه ۲۸ نفر، و بیجار ۱۶ نفر بود. در مرحله دوم، در هر شهر از نمونه‌گیری تصادفی ساده و سپس، سیستماتیک استفاده گردید. ابتدا، با مراجعه به دفتر آمار سازمان مدیریت، نقشه شهرهای منتخب به‌تفکیک بلوک آماری اخذ شده و در هر شهر تعدادی بلوک از جای‌جای نقاط شهر به‌صورت تصادفی ساده همراه با آدرس دقیق انتخاب گردید. تعداد خانوارهای مدنظر (برای انتخاب و انجام پرسشگری با یکی از اعضای بزرگسال آن خانوار) در هر بلوک در پنج شهر مذکور نیز به‌ترتیب در سنندج ۱۰، در سقز ۵، در مریوان ۵، در قروه ۴ و در بیجار ۴ خانوار بوده است. سپس با مراجعه به آدرس بلوک‌های منتخب و با انتخاب یکی از پلاک‌های مختوم به صفر یا ۵ در سمت راست به‌عنوان نقطه شروع، پرسشگری از خانوار آغاز شده و کار پرس‌وجو (تکمیل پرسشنامه توسط یکی از افراد در رده سنی ۶۴- ۲۵ سال) با فاصله هر دو خانه تا تکمیل آخرین نمونه ادامه می‌یافت.

۳-۱. متغیرهای تحقیق

- وضعیت فساد اداری: این متغیر با رویکرد «ادراک فساد» یا «فساد ادراک‌شده توسط مردم» سنجیده شده است. پیمایش ادراک فساد مبتنی بر نظرسنجی از مردم و سنجش نظرات ایشان درباره میزان فساد

---

۱. Epiinfo (STATCALC)

۱. در مقاله حاضر فقط نتایج مربوط به شهروندان ارائه و به‌علت گستردگی موضوع، تمامی سؤالات و متغیرهای پرسشنامه کارمندان سازمان‌های دولتی حذف گردید. لذا نمونه تحقیق به ۲۵۰ نفر از شهروندان ساکن در شهرهای مورد بررسی محدود گردیده و نتایج آن‌ها ارائه شد.

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

رایج در نهادها یا کل جامعه است. وضعیت بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان با ۳۴ گویه مندرج در جدول ۳ عملیاتی گردید.[۱]

– دلایل بروز فساد اداری: دلایل بروز فساد اداری با متغیرهای مندرج در جدول ۲، سنجیده شده است. این جدول در قسمت پیوست مقاله آمده است.

– ویژگی‌های جمعیتی: ویژگی‌های جمعیتی مورد سؤال در این تحقیق عبارت بودند از: جنسیت، سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، محل تولد، زبان مادری، مذهب، عنوان شغل، محل کار و درآمد تقریبی ماهیانه.

– سازمان‌های دولتی: منظور از سازمان‌های دولتی تمامی مؤسسات، سازمان‌ها، شرکت‌ها و نهادهای انقلاب اسلامی تحت نظر دولت هستند که طبق تعریف مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، مزد و حقوق‌بگیر بخش عمومی محسوب می‌شوند.

٤. یافته‌ها

٤-۱. ویژگی‌های جمعیتی پاسخگویان

بر اساس نتایج، ۵۹/۵ درصد از پاسخگویان مرد و ۴۰/۵ درصد زن بودند. میانگین سنی پاسخگویان، حدود ۳۵ سال بوده، و ۷۳ درصد از آنان در رده سنی ۲۵ تا ۳۹ سال قرار داشتند. در جامعه مورد مطالعه، تحصیلات از تعمیم نسبتاً بالایی برخوردار بوده به‌طوری‌که بیش از ۵۹ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند. از نظر تأهل، پاسخگویان متأهل با اختصاص ۶۲/۵ درصد سهم بیشتری را به‌خود اختصاص داده‌اند. محل تولد ۹۳ درصد از پاسخگویان یکی از شهرستان‌های مورد مطالعه، یعنی سنندج، سقز، مریوان، قروه و یا بیجار بوده است، و زبان مادری بیش از ۹۴ درصد پاسخگویان، کُردی بوده است. همچنین، ۷۷/۳ درصد از پاسخگویان اهل تسنن و ۲۲/۷ درصد باقیمانده اهل تشیع بودند. از نظر شغلی، بیشتر پاسخگویان (۱۵۱ نفر معادل ۶۲/۵ درصد) در وضعیت کارمند، خانه‌دار، و مشاغل خدماتی و صنعتی قرار داشته و محل کار و فعالیت آن‌ها برحسب نوع شغل یکی از ادارات دولتی، بازار و ... بوده است. میانگین درآمد ماهیانه پاسخگویان حدود یک میلیون و سیصد هزار تومان بود. توزیع پاسخگویان در رده‌های درآمدی نیز نشان داد که ۳۱/۵ درصد بدون درآمد، حدود ۱۰/۵ درصد در رده درآمدی زیر یک میلیون تومان، ۴۷/۵ درصد در رده درآمدی یک تا سه میلیون تومان، و ۱۰/۵ درصد باقیمانده در رده سه میلیون تومان و بیشتر قرار داشتند.

---

۲. برای پرهیز از تکرار، این جدول در قسمت یافته‌های توصیفی همراه با عکس‌العمل پاسخگویان آمده است.

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

٤-۲. توصیف گویه‌های وضعیت فساد اداری

قبل از توصیف گویه‌ها بیان دو نکته تکنیکی ضروری است؛ اول آن‌که، تمامی گویه‌ها هم‌جهت نبوده و برخی دارای جهت منفی و برخی دارای جهت مثبت بوده‌اند. برای مثال، در جدول ۳ گویه اول یعنی «اگر در سازمانی کار اداری داشته باشم و ببینم به‌صرفه است که به کارمند مربوطه رشوه بدهم، حتماً این کار را انجام می‌دهم»، یک گویه دارای جهت منفی است. اما گویه سوم یعنی «در این استان، در هیچ اداره‌ای آدم نمی‌تواند با رشوه کار خود را به انجام برساند»، یک گویه دارای جهت مثبت است. و دوم آن‌که، کُدگذاری پاسخ گویه‌های منفی و مثبت به‌صورت معکوس انجام گرفته است. بدین صورت‌که در گویه‌های جهت منفی (کاملاً مخالف نمره ۵ و کاملاً موافق نمره ۱) گرفته و در گویه‌های جهت مثبت نمره‌گذاری برعکس بوده است. لذا براساس این قاعده، در هنگام ترکیب گویه‌ها و ایجاد شاخص، مقدار یا نمره کمتر به‌معنای وضعیت (بروز) فساد اداری بیشتر است و برعکس. این امر برای گویه‌های دلایل بروز فساد اداری نیز صدق می‌کند.

جدول ۳، توزیع درصدی نظر پاسخگویان درباره گویه‌های وضعیت فساد اداری در سازمان‌های دولتی را نشان می‌دهد. نتایج جدول را می‌توان این‌گونه خلاصه کرد؛ نتایج چهار گویه اول، چهارم، هفتم و بیست‌وچهارم نشان از آن دارد که سطح بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی کمتر از حد متوسط و یا بسیار کم است. اما نتایج مرتبط با ۳۰ گویه باقیمانده، همگی برعکس نتایج فوق را نشان می‌دهند. به‌عبارت دیگر، نتایج آن ۳۰ گویه نشان می‌دهند که سطح فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان نسبتاً بالا یا زیاد است. با ملاحظه دو ردیف پایانی مشاهده می‌شود که در گویه‌های منفی روی‌هم‌رفته حدود ۴۵ درصد پاسخگویان در جهت موافق و ۳۱/۵ درصد در جهت مخالف قرار گرفته‌اند. یا در گویه‌های مثبت ۲۷ درصد پاسخگویان در جهت موافق و اما ۴۹ درصد در جهت مخالف قرار گرفته‌اند. به‌عبارت دیگر، به‌زعم پاسخگویان شرایط منفی و زمینه‌ساز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان رواج بیشتری داشته و برعکس، شرایط مثبت و کنترل‌کننده فساد اداری در سازمان‌ها و ادارات از رواج کمتری برخوردار است.

جدول ۳- توزیع درصدی نظر پاسخگویان درباره وضعیت فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان

ردیف	تا چه اندازه با گویه‌ها (جملات) زیر مخالف یا موافق هستید؟	کاملاً مخالف	مخالف	بینابین	موافق	کاملاً موافق
۱	اگر در سازمانی کار اداری داشته باشم و ببینم به‌صرفه است که به کارمند مربوطه رشوه بدهم، حتماً این کار را انجام می‌دهم.	۴۵/۵	۲۲/۳	۹/۱	۹/۱	۱۴/۰
۲	در اینجا، اگر فردی پولدار به یک فقیر ظلم کند و آن‌ها به	۱۴/۵	۲۰/۲	۲۰/۷	۱۸/۲	۲۶/۴

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

	دادگاه بروند، در دادگاه بیشتر حق را به ثروتمند می‌دهند.					
۳	در این استان، در هیچ اداره‌ای آدم نمی‌تواند با رشوه کار خود را به انجام برساند.	۳۲/۶	۲۶/۹	۱۶/۹	۱۴/۰	۹/۵
۴	در این استان، وقتی یک قاضی، حکمی را در مورد آدم فاسد صادر کند، آن حکم حتماً اجرا می‌شود.	۱۴/۵	۱۳/۶	۳۳/۵	۲۶/۴	۱۲/۰
۵	در ادارات این استان، کارها طبق روال اداری پیش می‌رود و احتیاجی به پارتی نیست.	۳۶/۴	۲۱/۹	۱۵/۷	۱۸/۶	۷/۴
۶	در این استان، انسان برای گرفتن حق خود حتماً به اعمال نفوذ احتیاج دارد.	۱۱/۲	۲۱/۹	۲۵/۶	۲۰/۷	۲۰/۷
۷	مأمورانی‌که گران‌فروشی را کنترل می‌کنند آدم‌های پاک و قابل اعتمادی هستند.	۱۳/۶	۱۷/۴	۲۹/۸	۲۵/۲	۱۴/۰
۸	برای استخدام در ادارات این استان ضوابط مهم است، داشتن رابطه فایده‌ای ندارد.	۳۰/۶	۳۲/۶	۱۶/۹	۱۲/۰	۷/۹
۹	در شهری‌که من زندگی می‌کنم اگر پلیس بخواهد فرد را جریمه کند نمی‌شود با رشوه جریمه را کم کرد.	۲۲/۷	۱۹/۰	۲۴/۴	۲۵/۲	۸/۷
۱۰	اگر فرد در شهرداری این شهر کاری داشته باشد با دادن رشوه امورش انجام می‌شود.	۹/۱	۱۴/۹	۲۱/۹	۲۶/۴	۲۷/۷
۱۱	مأموران پلیس این استان اصلاً اهل صورت‌حساب و رشوه نیستند.	۲۴/۸	۲۵/۶	۲۶/۹	۱۵/۳	۷/۴
۱۲	تا جایی‌که بدانم در گمرک این استان برای انجام کارها اصلاً لازم نیست رشوه داده شود.	۲۳/۱	۲۶/۹	۲۴/۸	۱۶/۵	۸/۷
۱۳	نمایندگان مجلس این استان بیشتر به فکر خود و اقوام و دوستان‌شان هستند نه به فکر مردم.	۷/۹	۱۲/۴	۱۸/۶	۳۱/۴	۲۹/۸
۱۴	مسئولان ادارات استان کردستان بیشتر به فکر مردم و جامعه هستند تا به فکر دوست و اقوام خود.	۲۳/۶	۲۳/۶	۲۸/۹	۱۵/۳	۸/۷
۱۵	در این استان، اگر مأمور جهت وصول مالیات مراجعه کند و به او پول داده شود مالیات کمتری تعیین می‌کند.	۱۱/۶	۲۰/۷	۲۸/۹	۲۰/۷	۱۸/۲
۱۶	نمایندگان مجلس این استان، بیشتر به فکر مردم هستند تا به فکر خود.	۲۷/۳	۳۱/۸	۱۸/۲	۱۵/۳	۷/۴
۱۷	نمایندگان مجلس این استان، هیچ‌کدام اهل رانت و سوءاستفاده مالی نیستند.	۲۶/۹	۲۵/۲	۲۶/۴	۱۵/۳	۶/۲
۱۸	در این استان، مأموران مالیات رشوه نمی‌گیرند.	۲۲/۷	۲۲/۷	۲۷/۳	۱۸/۲	۹/۱
۱۹	تا جایی‌که بدانم وقتی کالایی از طریق گمرک وارد شود، با	۷/۴	۱۹/۴	۲۵/۲	۲۷/۷	۲۰/۲

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

	دادن رشوه کار بهتر انجام می‌گیرد.					
۲۰	در این استان، اگر فرصتی فراهم باشد برخی از مأموران پلیس ممکن است سوءاستفاده مالی کنند.	۹/۹	۱۹/۴	۲۶/۰	۲۴/۸	۱۹/۸
۲۱	در اینجا، اگر پلیس راهنمایی و رانندگی بخواهد شخصی را جریمه کند می‌شود با رشوه جریمه را کم کرد.	۱۲/۴	۲۱/۵	۲۸/۵	۱۸/۶	۱۹/۰
۲۲	با پرداخت رشوه کار شخص در شهرداری انجام نمی‌شود.	۲۴/۸	۳۱/۸	۱۶/۵	۱۸/۲	۸/۷
۲۳	در این استان، با رابطه، فرد می‌تواند در هر اداره‌ای که بخواهد استخدام شود.	۱۲/۰	۲۴/۸	۲۱/۱	۲۱/۵	۲۰/۷
۲۴	در این شهر، مأمورانی‌که گران‌فروشی را کنترل می‌کنند، رشوه می‌گیرند.	۱۴/۰	۲۴/۴	۳۰/۲	۱۵/۳	۱۶/۱
۲۵	در اینجا اگر شخصی عملی غیرقانونی انجام دهد و تحت تعقیب قرار بگیرد، می‌تواند با دادن رشوه، پرونده را مختومه کند.	۹/۹	۱۹/۰	۲۶/۰	۲۵/۲	۱۹/۸
۲۶	آدم در ادارات این استان همیشه می‌تواند بدون داشتن رابطه به حق خود برسد.	۲۰/۷	۳۲/۶	۲۴/۰	۱۶/۵	۶/۲
۲۷	وقتی یک قاضی حکمی را در مورد فردی مجرم صادر کند، اگر آن فرد نفوذ داشته باشد می‌تواند از مجازات رهایی یابد.	۸/۷	۲۰/۲	۲۴/۸	۲۷/۷	۱۸/۶
۲۸	در این استان، اگر ثروتمندی حق شخص دیگری را تضییع کند و آن‌ها به دادگاه مراجعه کنند، فرد زیان‌دیده به حق خود می‌رسد.	۱۸/۲	۱۸/۶	۳۲/۲	۲۱/۹	۹/۱
۲۹	بدون داشتن رابطه در ادارات این استان امور اصلاً انجام نمی‌شود.	۷/۴	۲۸/۱	۲۶/۹	۱۴/۰	۲۳/۶
۳۰	به دفعات شاهد بوده‌ام که کارمندان ادارات مختلف از وسایل و اموال دولتی استفاده شخصی می‌کنند.	۶/۶	۱۴/۵	۱۶/۱	۳۳/۱	۲۹/۸
۳۱	این روزها در ادارات محل زندگی‌ام کم‌کاری و اتلاف وقت زیاد شده است.	۶/۲	۱۴/۰	۱۵/۳	۲۷/۷	۳۶/۸
۳۲	استفاده شخصی از اموال دولتی توسط کارمندان این استان بسیار زیاد است.	۷/۹	۱۶/۵	۲۳/۱	۲۶/۰	۲۶/۴
۳۳	در هر اداره‌ای اگر امور انجام نگیرد، با دادن رشوه می‌توان کارها را سازمان داد.	۱۱/۶	۱۷/۴	۳۱/۰	۲۳/۱	۱۶/۹
۳۴	در ادارات این استان، قوانین و مقررات به‌راحتی نقض می‌شود.	۱۲/۴	۲۴/۸	۲۴/۸	۱۴/۵	۲۳/۶
	میانگین گویه‌های منفی (رنگ تیره)	۱۱/۹	۱۹/۸	۲۳/۴	۲۲/۴	۲۲/۵
	میانگین گویه‌های مثبت (رنگ روشن)	۲۴/۲	۲۴/۷	۲۴/۲	۱۸/۳	۸/۷

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

٤-۳. یافته‌های تحلیلی

سؤال اول: وضعیت بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان از دید مردم چگونه است؟

برای پاسخ به سؤال اول، ابتدا با ترکیب نمرات گویه‌های مندرج در جدول ۳، شاخص وضعیت فساد اداری در مقیاس فاصله‌ای ایجاد گردید. با توجه به قاعده نمره‌گذاری پاسخ‌ها، نمره کمتر از رقم متوسط شاخص (یعنی ۱۰۲)، به‌معنای میزان بروز فساد اداری زیاد، و مقدار یا نمره بیشتر از رقم متوسط، به‌معنای بروز فساد اداری کم در سازمان‌ها و ادارات دولتی استان است. ذکر این نکته نیز لازم است که برای بررسی آماری شاخص، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. البته قبل از آزمون، نرمال بودن این شاخص از نظر آماری بررسی گردید.[۱] حداقل و حداکثر رقم مورد انتظار برای شاخص میزان بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان، به‌ترتیب ۳۴ و ۱۷۰، و میانگین مورد انتظار شاخص ۱۰۲ (به‌معنای متوسط بودن میزان فساد اداری) بوده است. در جدول ۴، عناصر آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای بررسی میزان بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان از دید شهروندان آمده است. مقدار t (۵/۶۸-) با درجه آزادی ۲۴۱ در سطح یک درصد معنی‌دار است. به‌عبارت دیگر، مشاهده می‌شود که رقم میانگین مشاهده شده (۹۱/۸۸) از رقم میانگین مورد انتظار (۱۰۲) کوچک‌تر، و اختلاف میانگین (۱۰/۱۲) قابل توجه بوده و مقدار آزمون از نظر آماری معنی‌دار است. لذا، در پاسخ به سؤال اول می‌توان نتیجه گرفت که به‌زعم شهروندان، میزان بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان بسیار زیاد و از نظر آماری معنی‌دار است. این نتیجه در قسمت یافته‌های توصیفی نیز تا حدودی آشکار گردید.

جدول ۴- عناصر آزمون تی تک‌نمونه‌ای میزان بروز فساد اداری در سازمان‌ها و ادارات دولتی استان کردستان

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین خطای معیار	مقدار آزمون = ۱۰۲			
					مقدار t	درجه آزادی	معنی‌داری	اختلاف میانگین
میزان بروز فساد اداری	۲۴۲	۹۱/۸۸	۲۷/۷۰	۱/۷۸	-۵/۶۸	۲۴۱	۰/۰۰۰	-۱۰/۱۲

سؤال دوم: دلایل جُرم‌شناختی بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان از دید مردم کدام‌اند؟

۱. نتیجه آزمون تک‌نمونه‌ای کولموگروف- اسمیرنوف نشان داد که مقدار آزمون از نظر آماری معنی‌دار نیست. لذا، فرض توزیع نرمال داده‌ها تأیید شده و در نتیجه قابلیت استفاده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای وجود داشت.

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

در پاسخ به این سؤال، ابتدا ارتباط هر کدام از متغیرهای مستقل (دلایل بروز فساد اداری) با میزان بروز فساد اداری سنجیده شد. سپس به‌منظور پی بردن به نقش و اثر هر متغیر، از تحلیل چندمتغیره بهره گرفته شد. جدول ۵، آزمون رابطه بین متغیرهای مستقل و میزان بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی را نشان می‌دهد. نتایج جدول ۵ در چهار مورد قابل‌ذکر است؛ اول، میانگین مشاهده شده متغیر قُبح فساد ۱۴/۶۱ است. به‌علت بالا بودن این رقم از میانگین مورد انتظار، می‌توان نتیجه گرفت که در میان شهروندان، فساد اداری هنوز از قُبح برخوردار است و پدیده‌ای زشت تلقی می‌گردد. ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر میزان قُبح فساد و بروز فساد اداری حاکی است که جهت ارتباط آن‌ها برطبق انتظار منفی (معکوس) است، یعنی پایین بودن قُبح فساد با میزان بالاتر بروز فساد اداری همراه است و برعکس، اما مقدار ضریب از نظر آماری معنی‌دار نیست.

دوم، میانگین متغیر سطح نیازها ۱۱/۷۵ و میانگین متغیر احساس محرومیت نسبی ۱۲/۲۸ است. این مقادیر نشان‌دهنده آن است که از یک‌طرف سطح نیازها و توقعات مردم بالاست. از طرف‌دیگر، در میان شهروندان، میزان مقایسه و احساس محرومیت نسبی در سطح متوسط قرار دارد. مطابق با ضرایب همبستگی، جهت ارتباط متغیرهای سطح نیازها و احساس محرومیت نسبی و میزان بروز فساد اداری مستقیم است، یعنی بالا بودن سطح نیازها و احساس محرومیت نسبی با بالاتر بودن بروز فساد اداری همراه است و برعکس. البته این مقادیر بسیار ضعیف و از نظر آماری معنی‌دار نیست.

سوم، میانگین متغیر میزان امید به آینده ۸/۱۹ است. با توجه به میانگین مورد انتظار (۱۲)، این مقدار نشان‌دهنده آن است که در میان شهروندان، میزان امید به آینده در سطح نسبتاً پایینی قرار دارد. میانگین متغیر میزان کنترل‌های بیرونی نیز ۲۶/۷۸ است. این مقدار هم نشان‌دهنده آن است که در میان شهروندان، میزان کنترل‌های بیرونی در سطح پایین‌تر از متوسط قرار دارد. اما میانگین متغیر میزان کنترل‌های درونی ۲۳/۷۶ است و با توجه به میانگین مورد انتظار (۱۸)، این مقدار نشان‌دهنده آن است که در میان شهروندان، میزان کنترل‌های درونی در سطح بالاتر از متوسط قرار دارد. از طرف‌دیگر، رابطه بین هر سه متغیر مذکور با میزان فساد اداری معکوس و از نظر آماری هم معنی‌دار است. یعنی، بالا بودن میزان امکان دستیابی به هدف و امید به آینده، و بالا بودن کنترل‌های بیرونی و درونی با میزان پایین‌تر بروز فساد اداری همراه است و برعکس. لذا با اطمینان بالا می‌توان گفت که پایین بودن امید به آینده و نیز کنترل‌های بیرونی و درونی، از عوامل اثرگذار بر میزان بالای فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان می‌باشند.

چهارم، میانگین متغیر میزان فردگرایی ۱۵/۱۰ است. با توجه به اینکه جهت اکثر گویه‌های این متغیر منفی بوده، این نمره نشان‌دهنده آن است که در میان شهروندان، فردگرایی در سطح بالایی قرار دارد.

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

همچنین، میانگین متغیر قوم‌گرایی ۱۱/۷۰ است. در این مورد هم، این مقدار نشان می‌دهد که در میان شهروندان، میزان قوم‌گرایی در سطح بالایی قرار دارد. به اذعان آن‌ها، در هر اداره‌ای اگر فردی پُست و مقامی بگیرد و امکانش را داشته باشد حتماً ملاحظه اقوام و دوستان خود را می‌کند، و مردم قبل از رفتن به هر اداره‌ای، اول به‌دنبال آشنا و سفارش در آنجا می‌گردند. میانگین متغیر میزان تغییر ارزش‌ها نیز ۱۳/۳۹ است. این مقدار هم نشان می‌دهد که در میان شهروندان، ارزش‌ها تغییر کرده است. به‌عبارتی، این روزها حرف اول و آخر را پول می‌زند، انسانیت و اخلاق‌مداری کم‌رنگ شده و مردم ارجحیت زیادی برای پول قائل‌اند. در نهایت، میانگین متغیر میزان نابرابری ۹/۴۸ است. این مقدار گویای میزان نابرابری بسیار بالا در میان شهروندان استان است.

در جدول ۵، ضرایب همبستگی نشان می‌دهد که رابطه بین هر چهار متغیر فوق با میزان بروز فساد اداری، مستقیم و از نظر آماری معنی‌دار است. به‌عبارت دیگر، بالا بودن میزان فردگرایی، قوم‌گرایی، تغییر ارزش‌ها و نابرابری با میزان بروز فساد اداری بیشتر همراه است. لذا در پاسخ به سؤال دوم، می‌توان گفت که از دید مردم عواملی چون کاهش یا ضعف کنترل‌های بیرونی و درونی، سست شدن ارزش‌های اخلاقی، افزایش فردگرایی، افزایش نابرابری اقتصادی–اجتماعی، افزایش فرهنگ فساد یا قوی بودن حس قوم‌گرایی، و کاهش امید به آینده و ناتوانی در دستیابی به اهداف از جمله دلایل جُرم‌شناختی بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان می‌باشند.

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

جدول ۵- رابطه بین متغیرهای مستقل و میزان بروز فساد اداری در ادارات دولتی استان کردستان

متغیرها		تعداد گویه	میانگین مورد انتظار	میانگین مشاهده شده	ضریب همبستگی	معنی‌داری (دو دامنه)
متغیرهای مستقل	۱) میزان قُبح فساد	۴	۱۲	۱۴/۶۱	-۰/۰۹۷	۰/۱۳۲^{Ns}
	۲) سطح نیازها	۴	۱۲	۱۱/۷۵	۰/۰۹۰	۰/۱۶۳^{Ns}
	۳) میزان احساس محرومیت نسبی	۴	۱۲	۱۲/۲۸	۰/۰۵۰	۰/۴۴۲^{Ns}
	۴) میزان امید به آینده	۴	۱۲	۸/۱۹	-۰/۳۵۲	۰/۰۰۰**
	۵) میزان کنترل‌های بیرونی	۹	۲۷	۲۶/۷۸	-۰/۷۹۴	۰/۰۰۰**
	۶) میزان کنترل‌های درونی	۶	۱۸	۲۳/۷۶	-۰/۲۴۰	۰/۰۰۰**
	۷) میزان فردگرایی	۵	۱۲	۱۵/۱۰	۰/۵۱۳	۰/۰۰۰**
	۸) میزان قوم‌گرایی	۴	۸	۱۱/۷۰	۰/۴۷۰	۰/۰۰۰**
	۹) میزان تغییر ارزش‌ها	۵	۱۳	۱۳/۳۹	۰/۶۶۱	۰/۰۰۰**
	۱۰) میزان نابرابری	۵	۱۲	۹/۴۸	۰/۵۰۵	۰/۰۰۰**
میزان بروز فساد اداری		۳۴	۱۰۲	۹۱/۸۸	-	-

*Ns از نظر آماری معنی‌دار نیست ** از نظر آماری در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است*

اما برای پی بردن به نقش هر کدام از متغیرهای فوق و مجموع تأثیر آن‌ها بر روی بروز فساد اداری، از تحلیل رگرسیون چندمتغیره استفاده شد. جداول ۶ و ۷، نتایج خروجی تحلیل رگرسیون را نشان می‌دهد. طبق نتایج مدل رگرسیونی در جدول ۶، ضریب همبستگی چندگانه بین متغیرهای وارد شده در تحلیل ۰/۸۴ است. بر این‌اساس، ضریب تعیین برابر با ۰/۷۱ و ضریب تعیین تعدیل‌شده حدود ۰/۷۰۶ است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، مقدار F با ۸۳/۶۷۸ نیز معناداری کل مدل رگرسیونی را در سطح یک درصد نشان داده است.

جدول ۶- خلاصه مدل رگرسیونی و معناداری آن

مدل	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	اشتباه استاندارد برآورد	
	۰/۸۴۵	۰/۷۱۵	۰/۷۰۶	۱۵/۰۲	
	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذور	F	معنی‌داری
رگرسیون	۱۳۲۱۸۳/۹۴۱	۷	۱۸۸۸۳/۴۲۰	۸۳/۶۷۸	۰/۰۰۰
باقیمانده	۵۲۸۰۶/۳۴۰	۲۳۴	۲۲۵/۶۶۸		
کل	۱۸۴۹۹۰/۲۸۱	۲۴۱			

در جدول ۷، ضرایب استاندارد نشده و استاندارد شده متغیرهای وارد شده در تحلیل و معنی‌داری و ستون آخر جدول، از هفت tآن‌ها در ارتباط با متغیر وابسته آمده است. اول اینکه، با توجه به مقدار

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

متغیر مستقل وارد شده در معادله، تنها سه متغیر (که با رنگ تیره مشخص شده‌اند) کنترل‌های بیرونی، ارزش‌های اخلاقی و نابرابری دارای ارتباط معنی‌دار با متغیر وابسته بوده و چهار شاخص دیگر معنی‌دار نبوده است. دوم اینکه، با توجه به مقدار بتا، از بین سه متغیری که دارای ارتباط معنی‌دار با متغیر وابسته بوده‌اند، اول کنترل‌های بیرونی (۰/۵۷۶)، دوم ارزش‌های اخلاقی (۰/۲۱۸) و سپس شاخص نابرابری (۰/۱۶۸) دارای اثر قوی‌تری بر متغیر وابسته بوده‌اند. لازم به ذکر است که سه متغیر یاد شده توانسته‌اند در مجموع حدود ۷۱ درصد از تغییرات متغیر میزان بروز فساد اداری را پیش‌بینی کنند.

جدول ۷- ضرایب استاندارد نشده و استاندارد شده متغیرها و معنی‌داری آن‌ها در مدل

مدل و شاخص‌ها	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده (Beta)	t	معنی‌داری
	B	اشتباه استاندارد			
۱ ثابت	-۹/۳۲۵	۶/۳۳۵	-	-۱/۴۷۲	۰/۱۴۲
امید به آینده	-۰/۱۱۵	۰/۳۰۱	-۰/۰۱۵	-۰/۳۸۲	۰/۷۰۳
کنترل‌های بیرونی	-۲/۵۸۰	۰/۲۱۶	-۰/۵۷۶	-۱۱/۹۱۶	۰/۰۰۰
کنترل‌های درونی	-۰/۲۳۶	۰/۲۳۴	-۰/۰۴۱	-۱/۰۰۵	۰/۳۱۶
فردگرایی	۰/۷۲۷	۰/۳۷۲	۰/۰۹۴	۱/۹۵۴	۰/۰۵۲
فرهنگ فساد	۰/۲۱۰	۰/۳۰۰	۰/۰۳۳	۰/۷۰۰	۰/۴۸۵
ارزش‌های اخلاقی	۱/۲۰۹	۰/۲۷۷	۰/۲۱۸	۴/۳۶۳	۰/۰۰۰
نابرابری	۱/۲۲۴	۰/۳۰۲	۰/۱۶۸	۴/۰۶۰	۰/۰۰۰

۵. نتیجه‌گیری

جامعه ایران در چند دهه اخیر، تغییرات ساختاری، اجتماعی، و فرهنگی عدیده‌ای را به‌خود دیده است. در بستر این تغییرات، نظام‌های ارزشی و هنجاری سنتی و معمول جامعه به‌سرعت دگرگون شده و در بسیاری مواقع قدرت اثرگذاری خود را از دست داده‌اند. به‌عبارت دیگر، این تغییرات سریع، موجب از هم‌گسیختگی یا آشفتگی نظام اجتماعی شده و به رشد و گسترش مسائل اجتماعی همچون فساد اداری دامن زده است. در جامعه در حال‌گذار ایران به‌ویژه استان کردستان، که به‌تبع ارتباط با جهان مدرن و اجرای برنامه‌های نوسازی از بالا توسط دولت‌ها، سرمایه اجتماعی قدیم دچار فرسایش گردیده و سرمایه جدید هم آن‌طوری‌که باید شکل نگرفته است، با نوعی نابسامانی (آشفتگی) اجتماعی در سطوح خرد و کلان سروکار داریم که معرف پیدایش گسل‌ها و گسست‌های اجتماعی و منبع زایش و افزایش انواع مسائل اجتماعی است. در سال‌های اخیر در کل ایران، زندگی شهرنشینی افزایش یافته، سطح تحصیلات

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

بالا رفته، دسترسی افراد به وسایل ارتباطی مدرن افزایش و در نتیجه، آگاهی آن‌ها افزایش یافته و سطح توقعات و انتظارات از زندگی نیز با تغییر مواجه شده و ارزش‌های مادی‌گرایانه در زندگی افراد به‌وفور جا باز کرده است. در این شرایط دور از ذهن نیست که بحران‌ها و نابرابری‌های اجتماعی–اقتصادی، عده‌ای را به فقر و عده‌ای را به ثروت زیاد برساند و در نتیجه، مشاهده ثروت و فقر زیاد در کنار یکدیگر منجر به تمایل برخی از افراد به فساد در ادارات گردد. از طرف دیگر، ملازم با تغییرات یاد شده و در نتیجه افزایش فردگرایی و کاهش احساس تعهد و مسئولیت جمعی، ارزش‌های اجتماعی و اخلاقی سست شده و این امر، تضعیف نظام کنترل درونی (مانند تضعیف پایبندی‌های مذهبی) را به‌دنبال داشت است.

به‌علاوه، بایستی به شرایط ویژه نهادی جامعه نیز توجه کرد. تحت تأثیر نوسانات اقتصادی شدید سال‌های اخیر، میزان نابرابری در جامعه افزایش یافته است. از طرفی، رشد یافتن در محیط‌های نسبتاً سنتی که تمایلات قومی و خاص‌گرا در آن در مقابل تمایلات جمع‌گرایانه بیشتر است، افراد در مورد وظایف دولتی، احساس مسئولیت چندانی نمی‌کنند و منافع شخصی را بر منافع جمعی ترجیح می‌دهند. در بخش سازمانی نیز عواملی چون کمبود کنترل، نبود مجازات، پنهان‌کاری و ... وضعیت را تقویت می‌کند. عوامل دیگری همچون سیستم قضایی معیوب، مخلوط کردن وظایف رسمی با شخصی، حقوق اندک کارکنان و ضعف آگاهی مردم نیز قابل‌ذکر است. در پی این عوامل، فساد اداری به‌تدریج بخش‌های جامعه را فرا می‌گیرد. وقتی در جامعه وسایل و راه‌های رسیدن به اهداف (مانند ثروت و منزلت) مسدود یا محدود باشد، مردم برای رسیدن به اهداف خود از راه‌های نامشروع استفاده می‌کنند. در نتیجه، وقتی «بیراهه» رفتن شروع شود، بعد از مدتی به‌عنوان یک روش، هنجار و فرهنگ باب می‌شود. وقتی در زندگی اجتماعی افراد احساس نیاز به دستیابی به اهداف دارند، به همه ابزار ممکن متوسل می‌شوند و از آنجا که فرهنگ ایران به‌طور کلی و استان کردستان به‌طور خاص، یک فرهنگ نسبتاً طایفه‌ای (یا به تعبیر پارسونز، خاص‌گرایانه) است و نقش دولت، قانون و هنجارهای رسمی ضعیف است– یا به زبان وبری، بوروکراسی نابالغ است و اقتدار عقلانی–قانونی هنوز ظهور نکرده است– و حتی از جانب خود مسئولان نیز رعایت نمی‌شود، مردم همواره از افراد خویشاوند یا آشناهای خود برای دستیابی به اهداف مشروع یا نامشروع انتظار کمک دارند. در نتیجه این فرایند، فساد در جامعه به یک فرهنگ تبدیل می‌شود. در نهایت، وقتی فساد در سازمان‌ها و ادارات به یک فرهنگ تبدیل شد، نظام‌مند می‌شود. فساد نظام‌مند زمانی است‌که اعمال، روابط و معاوضه‌های فسادآمیز آن‌قدر معمولی و مستقر شود که خود تبدیل به یک هنجار شود، به‌گونه‌ای‌که کسانی‌که ملتزم‌به هنجارهای جدید هستند، مورد تشویق و پاداش، و آن‌هایی‌که پایبند به هنجارهای سابق بوده و اعتقاد به نامشروع بودن یک عمل فسادآمیز دارند، مورد تقبیح و حتی مجازات قرار می‌گیرند. در این‌صورت، معاوضه‌های فسادآمیز به‌صورت منظم و مکرر

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

تثبیت می‌شوند. در این‌گونه فساد، هزینه‌های ارتکاب جُرم به‌شدت پایین می‌آید و رشوه تبدیل به حقوق پنهان کارمندان، به‌خصوص در برخی موقعیت‌های خاص، مانند نظام مالیاتی و گمرکی می‌شود.

این تحقیق ضمن برخورداری از پشتوانه نظری و تجربی نشان داد که زمینه‌های بروز و گسترش فساد اداری در سازمان‌های دولتی استان کردستان همچون سایر نقاط کشور وجود دارد و لذا برای مقابله با آن بایستی راه‌حل‌های ممکن را ارائه نمود. برای کنترل و مقابله با فساد اداری ابتدا بایستی چند پیش‌زمینه مهیا شود. این پیش‌زمینه‌ها عبارتند از: ۱) پذیرش واقعیت مسأله، ۲) عزم راسخ ملی و جامعوی برای مقابله، ۳) مطالعه بیشتر و انجام پژوهش‌ها برای بررسی دقیق‌تر وضعیت و چگونگی و چرایی فساد اداری، ۴) داشتن یک مدل جامع برای اداره جامعه، و ۵) اجرای قاطع و بدون کمترین مسامحه آن مدل. در صورت فراهم بودن این پیش‌زمینه‌ها، می‌توان چند اقدام زیر را انجام داد:

– استفاده از نرم‌افزارهای مالی و اداری توسط نهادهای دولتی و سایر نهادها و سازمان‌ها.

– جرم‌انگاری جرائم مربوط به فساد اداری از جمله ارتشاء و اختلاس در شرکت‌ها و مؤسسات خصوصی با تأثیرپذیری از کنوانسیون مریدا.

– راه‌اندازی سامانه پاسخگویی به شکایات و مکانیزه نمودن آن جهت کشف فساد اداری و بازدارندگی.

– تشویق مدیران، سرپرستان، کارکنان و یا اشخاصی که موفق به شناسایی، کشف و معرفی فساد و افراد مرتکبِ آن گردند.

– رسیدگی خارج از نوبت به شکایات و دعاوی مربوط به مبارزه با فساد مالی در مراجع قضائی و اداری استان کردستان.

– اجراء برنامه‌های آموزش عمومی و اطلاع‌رسانی قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد در سازمان صدا و سیمای استان کردستان.

– استفاده از دوربین‌های نظارتی در ادارات استان کردستان جهت پیشگیری از جرایمی مانند ارتشاء و اختلاس.

– استفاده از گیت‌های مغناطیسی در خصوص اموال ادارات جهت جلوگیری از بیرون بردن آنها از اداره.

– تقویت کنترل (نظارت) های رسمی و دوری از هرگونه مسامحه از سوی مسئولان قضایی، حقوقی و قانونی جامعه.

– تقویت تعلق و تعهد کنشگران به فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی در سطح محلی، قومی و ملّی.

– توجه به و رفع سختی‌های اقتصادی رو در روی کارکنان دولتی و سایر اقشار جامعه.

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

فهرست منابع

ابراهیم‌زاده، رضا، پورغفاری، سیّدرضا و افشارنیا، فرهاد (۱۳۹۵). «بررسی عوامل مؤثر بر بروز فساد اداری در دستگاه‌های دولتی»، دانش ارزیابی، سال هشتم، شماره ۲۷، صص ۱۱۱- ۹۱.

حبیبی، نادر (۱۳۷۵). فساد اداری؛ عوامل مؤثر و روش‌های مبارزه، تهران: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی وثقی.

حسینی هاشم‌زاده، داود (۱۳۹۴). مفهوم‌شناسی، تعاریف و گونه‌شناسی فساد، در دوگراف و دیگران (۱۳۹۴). چشم‌اندازهای نظری فساد، ترجمه هانیه هژیرالساداتی، داود حسینی هاشم‌زاده، جلیل یاری و محمد فاضلی، تهران: انتشارات آگاه.

حقیقتیان، منصور، کریمی‌زاده، سمیه و نظری، جواد (۱۳۹۱). «بررسی برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر فساد اداری (مطالعه موردی سازمان‌های اداری شهر یزد)»، جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست‌وسوم، شماره ۴، صص ۱۴۲- ۱۲۵.

خدادادحسینی، سیّدحمید و فرهادی‌نژاد، محسن (۱۳۸۰). «بررسی فساد اداری و روش‌های کنترل آن»، مدرس علوم انسانی، دوره ۵، شماره ۱، صص ۵۳- ۳۷.

خدری، بهزاد، محمدزاده اقدم، عبدالله و مؤمنی ماسوله، فریده‌سادات (۱۳۹۴). «عوامل اجتماعی مؤثر بر فساد اداری در سازمان‌های دولتی شهرستان سنندج»، رفاه اجتماعی، سال شانزدهم، شماره ۶۰، صص ۱۷۲- ۱۳۷.

دوگراف، خیالت، واخِنار، پیتر و فون‌مارافیک، پتریک (۱۳۹۴). چشم‌اندازهای نظری فساد، ترجمه هانیه هژیرالساداتی، داود حسینی هاشم‌زاده، جلیل یاری و محمد فاضلی، تهران: انتشارات آگاه.

ربیعی، علی (۱۳۸۳). زنده‌باد فساد (جامعه‌شناسی سیاسی فساد در دولت‌های جهان سوم)، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۸۵). سرطان اجتماعی فساد، تهران: شرکت سهامی انتشار.

رهبر، فرهاد، میرزاوند، فضل‌الله و زال‌پور، غلامرضا (۱۳۸۱). «بازشناسی عارضه فساد مالی، ماهیت، گونه‌ها، پیامدها و آموزه‌های تجربی»، تهران: مؤسسه نشر جهاد.

رهنورد، فرج‌الله، طاهرپور کلانتری، حبیب‌الله و رشیدی، اعظم (۱۳۸۹). «شناسایی عوامل مؤثر بر فساد مالی در بین کارکنان دستگاه‌های اجرایی»، پژوهشنامه مدیریت اجرایی، سال دوم، شماره ۱، صص ۵۲- ۳۵.

زاهدی، شمس‌السادات، محمدنبی، سینا و شهبازی، مهدی (۱۳۸۸). «بررسی عوامل مؤثر بر کاهش فساد اداری (مطالعه موردی در شهرداری تهران)»، مدیریت فرهنگ سازمانی، سال هفتم، شماره ۲۰، صص ۵۵- ۲۹.

سازمان بازرسی کل کشور (۱۳۷۹). کج‌روی‌های اداری و مالی در دستگاه‌های مشمول بازرسی، در www.sokhango.net/index.php/.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۰). برنامه مبارزه با فساد و ارتقای سلامت در نظام اداری، تهران: انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). سالنامه آماری استان کردستان، بخش نیروی انسانی.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان کردستان.

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۹). گزارش وضعیت عمومی جامعه و عملکرد نهادهای حکومتی: نتایج نظرسنجی از شهروندان ۳۰ مرکز استان، مرکز ملی مطالعات و سنجش افکار عمومی، در http://rc.majlis.ir/fa/mrc_report/show/786723.

Adam, M. S. (1989). Anatomy of Corruption: An Approach to the Political Economy of under Development, *American J. of Eco. & Soc.*, 48(4): 441-456.

Adsera, A., Boix, C., and Payne, M. (2003). Are You Being Served? Political Accountability and Quality of Government, *the J. of Law, Eco. & Org.*, 19(2): 445-466.

Alberto, A., and Di Tella R. (1997). National Champions and Corruption: Some Unpleasant Interventionist Arithmetic, *the Eco. J.*, 107(443): 1023-1042.

Anti-Corruption Online (2003). Professional and Business Women against Corruption, October 20th.

Atkinson, J. W. (1964). *An Introduction to Motivation*, Princeton, N. J., Van Nostrand.

Brewer, G. A., Choi, Y., and Walker, R. M. (2007). Accountability, Corruption and Government Effectiveness in Asia: An Exploration of World Bank Governance Indicator, *J. of Int. Pub. Man. Rev.*, 8(2): 200-219.

Durkheim, E. (1951). *Suicide: A Study in Sociology*, New York: the Free Press.

Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes, *J. of Hum. Rel.*, 7(117): 116-140.

Goel, R. K., and Rich, D. P. (1989). On the Economic Incentives for Taking Bribes, *J. Pub. Choice*, 61(3): 269-275.

Johnson, S., Kaufmann, D., and Zoido-Lobaton, P. (1998). Corruption, Public Finances and the Unofficial Economy, Economic Commission for Latin America and the Caribbean, at http://repositorio.cepal.org/handle/11362/34372.

Johnston, M. (2000). Corruption and Democratic Consolidation, Prepared for a Conference on "Democracy and Corruption", Shelby Cullum Davis Center for Historical Studies, Princeton University, March 12, 1999, Revised, June 2000.

Ichiro, I., and Taku, S. (2012). The Determinants of Corruption in Transition Economies, *Eco. Letters J.*, 114(1): 54-60.

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]

Independent Commission against Corruption (1998). *A Major Investigation into Corruption in the Former State Rail Authority of New South Wales*, Independent Commission Against Corruption, Sydney.

Lho, K. and Cabuay, J. (2005). Corruption in the Korean Public and Private Sectors, In Nicholas - Tarling (Ed.), *Corruption and Good Governance in Asia*, Pp. 80-97, New York, Rutledge, Rutledge Studies in the Modern History of Asia.

Mauro, P. (2002). The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth, IMF Working Paper WP/02/213, International Monetary Fund.

Pellegrini, L., and Gerlagh, R. (2008). Causes of Corruption: A Survey of Cross-Country Analyses and Extended Results, *Eco. of Gov. J.*, 9(3): 245-263.

Pillay, S. (2004). Corruption- the Challenge to Good Governance: A South African Perspective, *the Int. J. of Pub. Sector Man.*, 17(7): 586-605.

Runciman, W. G. (1966). Relative Deprivation and Social Justice: A Study of Attitudes to Social Inequality in Twentieth-Century England, Berkeley: University of California Press.

Sangita, S. N. (2003). Anti-Corruption Strategies, Concepts and Perspectives, *CVC Vig. Newsletter J.*, Government of India, the Central Vigilance Commission, 1(1).

Shah, A. (2006). Corruption and Decentralized Public Governance, Policy Research Working Paper Series, 3824, Washington DC: World Bank.

Tanaka, S. (2001). Corruption in Education Sector Development: A Suggestion for Anticipatory Strategy, *the Int. J. of Education. Man.*, 15(4): 158-166.

Tanzi, V. (1994). Corruption Government Activities and markets, IMF Working Papers, WP/94/ International Monetary Fund, Washington D.C.

[Downloaded from qjal.smtc.ac.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.52547/qjal.9.28.53]